

ДИНАМІКА ЦІННІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

У сучасний період розвитку української держави відбуваються складні процеси демократизації, переходу до вищого рівня суспільного розвитку з орієнтацією на збереження відповідності усіх суспільних процесів морально-етичним нормам. У зв'язку з цим все більшого значення набуває практична психологія, розвиток якої відкриває нові перспективи оздоровлення нації. З цього випливає необхідність на даному етапі вивчення ціннісного самовизначення студентів-психологів, як майбутніх психологів-практиків, від яких залежить майбутнє нашого народу. В психологах-практиках сучасне суспільство прагне бачити особистість з гармонічним внутрішнім світом, яка здатна до усвідомлення власних психологічних механізмів, що «програмують» актуальну поведінку, та самореалізації в соціально значущій діяльності.

Характеризуючи специфіку розвитку особистості студента в ВНЗ, М.І. Д'яченко й Л.А. Кандибович відзначають, що формування особистості людини відбувається протягом всього життя, але саме у ВНЗ закладаються основи особистісних якостей фахівця [3].

Знання особистісних характеристик сучасного студентства, вивчення факторів, що сприяють формуванню відповідних ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця, повинні стати вихідним моментом створення науково обґрунтованої системи навчально-виховної роботи у ВНЗ. Все це доводить необхідність проведення досліджень із питань ціннісних орієнтацій з врахуванням умов життя, які змінилися й змінюються. Особливе значення дана проблема здобуває при вивченні періоду юності.

Досліджувана проблема, яка стосується ціннісних орієнтацій стосовно вищої школи, у цілому відрізняється малою розробленістю, що дає можливість

вчасно втручатися в цей процес, вносячи свої власні ідеї та корективи.

Ситуація професійної консультації надзвичайно підходить для вивчення ціннісних орієнтацій особистості. С.С. Бубнова виділяє вісім значимих для особистості цінностей, отриманих в умовах професійного консультування, дві з яких ставляться до сфери матеріального життя, чотири – до сфери духовної й три – до сфери соціальних суспільних взаємин [1].

При виборі професії індивід вибирає найбільш близькі йому способи регуляції поведінки й співвідносить свій вибір зі структурою значимих для нього системних цінностей. Головне, щоб у людини сформувалася внутрішня готовність самостійно й осмислено вирішувати свої проблеми. Це призведе до усвідомлення цінності майбутньої професії, усвідомленню необхідності професійної освіти, загального орієнтування у світі професійної праці, виділенню важливих життєвих цілей і їхнє узгодження з професійною мрією, виділенню ближніх і найближчих професійних цілей як етапів і шляхів до подальшої мети, знанню своїх достоїнств і недоліків, які можуть вплинути на успішність діяльності й досягнень, наявності резервних варіантів вибору. Визначаючи особистісно значимі смисли в процесі професійного самовизначення, молода людина стає реальним суб'єктом своїх виборів [2].

Екстраполюючи принцип інтегральної суб'єктності З.С. Карпенко на царину ціннісного самовизначення, стверджується, що цей феномен охоплює індивідний рівень, що означає адаптивно-прагматичне пристосування до умов конкретної діяльності; особистісний рівень, що зумовлює моральне самовизначення в групі; індивідуальний рівень з екзистенційним самовизначенням у потоці цілісної життєдіяльності; абсолютносуб'єктний рівень, що стосується пошуків кінцевого сенсу існування і світобудови [5].

Рівень розвитку особистості, її внесок в культурно-історичну спадщину людства визначаються зрілістю вищих психічних утворень. Спрямовуючи життєдіяльність особистості в соціумі, цінності виступають в якості ідеалів, реалізація яких в повному обсязі неможлива. Однак цінності визначають цілі та наміри особистості, які можливо задовольнити частково через участь в

конкретній діяльності. У структурі людської діяльності ціннісні орієнтації найбільше тісно пов'язані з пізнавальними та вольовими її сторонами. Система ціннісних орієнтацій утворює змістовну сторону спрямованості особистості й виражає внутрішню основу її відносин до дійсності. У цілому ціннісні орієнтації представляють собою складний соціально-психологічний феномен, який характеризує спрямованість і зміст активності особистості, що визначає загальний підхід людини до світу й до себе, що надає зміст і напрямок особистісній позиції, поведінці й вчинкам людини.

Цінності й ціннісні орієнтації розглядаються як усвідомлений і прийнятий людиною загальний сенс його життя, де особистісний сенс являє собою індивідуалізоване відбиття дійсності, що виражає відношення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування. Цінності, як і інші особистісні утворення розглядаються як результат відбиття у свідомості людини суспільних відносин і соціально-економічних умов життя [4].

На підставі наявних у літературі даних можна стверджувати, що цінності займають одне із провідних місць у вивченні процесів формування й розвитку особистості. Цінності безпосереднім образом пов'язані з мотиваційно-потребовою сферою особистості й виступають у якості своєрідного регулюючого фактора її життєдіяльності.

Потреби можна визначити як внутрішні особистісні диспозиції, а цінності – як утворення, що притягають людину зовні. Потреби переживаються як безпосередні зв'язки зі світом, а цінності – як ідеали, кінцеві орієнтири бажаного «ідеального» стану справ.

Цінності досить важливі для існування людини в матеріальному і духовному середовищі. Вони намічають і інтегрують позиції людей стосовно різних об'єктів. Це допомагає вирішувати, які саме з об'єктів будуть оцінені позитивно, які негативно, які будуть визнані особливо значущими й істотними для людини. Упорядкована в такий засіб система цінностей визначає категоріальну «мережу пізнання» індивіда. У ціннісному відношенні особливу роль відіграють емоції. Як відзначалося раніше, цінності зв'язані й з

мотивацією. При цьому мотивація є своєрідним результатом розбіжності між уявленням про «ідеальний стан», обумовленою визнаною системою цінностей, і знанням «реального стану». Визнані цінності одночасно діють у якості регуляції певних мотивацій в обумовленому цінностями напрямку. Цінності опосередковують самооцінку шляхом зіставлення з так званим ідеальним Я.

Система цінностей має складну багаторівневу рухливу ієрархічну структуру. Цінності представляють собою будь-який матеріальний або ідеальний, дійсний або уявляємий предмет, стосовно якого люди займають позицію особистісної оцінки, надаючи йому важливу роль у своєму житті, і прагнення до володіння ними відчують як потребу. Цінності формуються в результаті соціальної діяльності людини, функціонування й розвитку його потреб і прагнень, повсякденного вибору соціальних способів їхнього задоволення й впливу соціальних стандартів цих способів. Потім цінності здобувають самостійне від потреб і соціальних стандартів існування й виступають у якості одного з основних орієнтирів діяльності людини.

Самовизначення, зокрема його ціннісний аспект, належать до визначальних характеристик особистості. Здатність до самовизначення – атрибутивна властивість людини, яка утверджує особистісний спосіб буття.

Поняття самовизначення – одне з центральних у психології особистості. Проблема ціннісного самовизначення особистості є предметом дослідження гуманітарної, насамперед екзистенційної психології, де вона трактується з виразно суб'єктних позицій. Самовизначаючись щодо об'єктивно і суб'єктивно значущих аспектів дійсності, особистість реалізує свою життєву перспективу, свободу вибору і творчість в середовищі соціокультурних і діяльнісних обмежень, норм, стандартів і стереотипів.

Здатність до самовизначення є показником зрілої особистості, яка прагне реалізувати свій потенціал повною мірою. Цінності забезпечують можливість піднятися над причинно-наслідковою даністю і оцінити наявний емпіричний рід під кутом зору теологічної перспективи. Ціннісне самовизначення часто супроводжується життєвою кризою, що вимагає перебудови ціннісно-сміслової

сфери особистості.

У сучасному світі, коли основну частину часу студента-психологи проводять в навчанні, особистісне самовизначення більшою мірою пов'язане із професійним самовизначенням. Хоча в перспективі можливі ситуації, коли в людини буде з'являтися все більше вільного часу для особистого розвитку.

Експериментальне дослідження було проведено з використанням наступних методів: «Методика дослідження ціннісних орієнтацій (МДЦО)», «Методика вивчення ціннісних орієнтацій» (Л.Д. Столяренко), «Експрес діагностика соціальних цінностей», «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтації особистості» (С.С. Бубнова).

Після аналізу отриманих даних та інтерпретації результатів ми зробили висновок, що дійсно, під час навчання в ВНЗ у студентів-психологів остерігається зміна життєвих цінностей під впливом різноманітних факторів, які впливають на особистість майбутнього спеціаліста.

Але слід також зазначити той факт, що цінності майже у студентів всіх курсів мають індивідуалістичний характер, тобто націлені власно на саму особистість.

Література:

1. Борщевський М.Л. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія – 1997. – № 3 (14). – С. 74-81.
2. Голфаст В.Б., Красноносенко Г.Ф. Структура жизненных ориентаций // Семья в крупном городе. – Л., 1983. – С. 119.
3. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психология высшей школы: Учеб. пособие для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович – Мн.: Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
4. Зейгарник Б.В., Братъсь Б.С. Очерки по психологии анамального развития личности. / Б.В. Зейгарник, Б.С. Братъсь – М., 1980. – С. 119.
5. Сметаняк В.І. Психологічні особливості ціннісного самовизначення старшокласників. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. / В.І. Сметаняк – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с.